

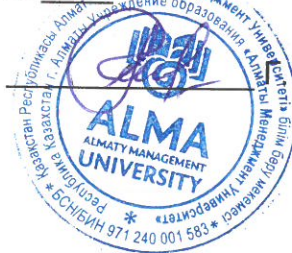
ALMA
ALMATY MANAGEMENT
UNIVERSITY

Бекітілген

Ғылыми кеңес шешімімен

«26» ақпан 2025 ж.

№ 8

Куренкеева

Құжаттың түрі: Кодекс

Коды: К-УН-01

Құжаттың атауы: «Алматы Менеджмент Университеті» ББМ
зерттеушілерінің әдеп кодексі

Редакция: 2

Процесс иесі: Ғылым басқармасы

Процесс:

Қайта қарау мерзімі: 2 жыл

Қолданысқа енгізілген күні: 27.10.2021 ж. _____
(қолы)

Күшін жою күні: _____ 20 ____ ж. _____
(қолы)

Күшін жоюға негіздеме: _____ 20 ____ ж. _____
(қолы)

Қайта қарау күні: _____ 20 ____ ж. _____
(қолы)

_____ 20 ____ ж. _____
(қолы)

_____ 20 ____ ж. _____
(қолы)

	Лауазымы	Аты-жөні	Қолы	Күні
Келісілді	Ғылым жөніндегі проректор	Булдыбаев Т.К.		31 01 25
	БМЖ басқармасының директоры	Будникова Н.А.		31 01 25
Әзірленді	Ғылым басқармасының бас менеджері	Туралин А.З.		31 01 25

Мазмұны

1	Мақсаты және қолдану саласы	3
2	Сілтемелер	3
3	Негізгі ұғымдар мен қысқартулар	3
4	Жауапкершілік	4
5	Ғылыми этика принциптері	5
6	Этикалық стандарттар	5
7	Зерттеуді этикалық бағалау және дауларды шешу	11
1 қосымша	Әдеп комиссиясына қосымшасымен өтініш нысаны	13
2 қосымша	Этикалық комиссия қорытындысының нысаны	16

1. Мақсаты мен қолдану саласы

1.1. "Алматы Менеджмент Университеті" ББМ зерттеушілерінің осы Әдеп кодексі (бұдан әрі-Кодекс) Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім Министрінің 2024 жылғы 20 қарашадағы № 529 бұйрығымен бекітілген ғылыми этиканың үлгілік қағидалары негізінде әзірленді.

1.2. Кодекс ғылыми-зерттеу қызметіндегі профессорлық-оқытушылық құрамды (ПОҚ), қызметкерлер мен білім алушыларды басшылыққа алуға тиіс зерттеу этикасының қағидаттары мен стандарттарын айқындайды.

1.3. Мақсаты – "Алматы Менеджмент Университеті" ББМ-де (бұдан әрі- AlmaU) зерттеу мәдениетін қалыптастыруға және ғылым және ғылыми білімді пайдалану туралы Декларацияны ұстануға ықпал ету.

1.4. ПОҚ, оның ішінде ғылыми-зерттеу қызметінің барлық кезеңдерінде бакалавриат, магистратура, МВА, докторантура және DBA бағдарламалары бойынша толық емес жұмыс істейтін қызметкерлер мен білім алушылар үшін Кодекстің сақталуы міндетті.

1.5. Ғылыми этика принциптері мен этикалық стандарттар ғылыми-зерттеу қызметін, зерттеуге қатысушылармен және әріптестермен өзара іс-қимылды, AlmaU-ға және жалпы қоғамға деген көзқарасты реттейді.

2. Сілтемелер

2.1. Осы Кодекс Қазақстан Республикасының нормативтік құқықтық актілері және AlmaU-дың ішкі нормативтік құжаттары негізінде әзірленді:

1) Қазақстан Республикасы Білім және ғылым Министрінің 2018 жылғы 30 қазандағы № 595 Бұйрығымен бекітілген Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдары қызметінің үлгілік қағидалары;

2) Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім Министрінің 2024 жылғы 20 қарашадағы № 529 Бұйрығымен бекітілген Ғылыми әдептің үлгілік қағидалары;

3) Қазақстан Республикасы Білім және ғылым Министрінің 2011 жылғы 31 наурыздағы № 127 Бұйрығымен бекітілген дәрежелер тағайындау қағидаларын бекіту жөнінде;

4) Дербес деректер және оларды қорғау туралы, Қазақстан Республикасының 2013 жылғы 21 мамырдағы Заңы;

5) "Strike Plagiarism" жүйесі негізінде плагиат нысанасына жазбаша жұмыстарды тексеру туралы ереже (П-АҚД-10);

6) "Алматы менеджмент университеті" ББМ-нің зерттеулерді бағалау жөніндегі Әдеп комиссиясы (бұдан әрі – Әдеп комиссиясы) қызметінің регламенті (РГ-РЕК-01);

7) "Алматы Менеджмент Университеті" ББМ-нің (пр-УН-01) оқу процесінде және ғылыми зерттеулерде жасанды интеллектті пайдалану жөніндегі қағидалар.

3. Негізгі ұғымдар мен қысқартулар

3.1. Осы Кодексте мынадай негізгі ұғымдар мен қысқартулар пайдаланылады:

1) AlmaU – «Алматы Менеджмент Университеті» білім беру мекемесі.

2) ПОҚ – профессорлық-оқытушылар құрамы.

3) ИИ – жасанды интеллект.

4) Мүдделер қақтығысы-материалдық немесе материалдық емес факторлар зерттеушінің өз міндеттерін тәуелсіз және бейтарап орындауына кедергі келтіретін немесе тудыруы мүмкін жағдай.

5) Ақпараттандырылған келісім - зерттеуге қатысушылар ретінде адамдарға құрмет көрсетуді қамтамасыз ету және олардың зерттеуге қатысуының ерікті, саналы сипатына кепілдік беру үшін негіз қалаушы процесс. Бұл дегеніміз, егер зерттеуге қатысушы зерттеудің негізгі элементтері туралы толық хабардар болмаса және білім беру зерттеушісі қатысушыдан немесе оның заңды өкілінен зерттеуге қатысуға келісім алмаса, ешқандай зерттеу жүргізілмейді.

6) Дәлелді бас тарту - зерттеушінің немесе AlmaU-ның олардың жүргізілуі денсаулыққа зиян келтіретін, AlmaU заңнамасының, саясатының, осы Кодекстің нормаларын бұзатын және/немесе зерттеушіге, қоғамға және/немесе қоршаған ортаға теріс әсер ететін жағдайларда зерттеуге қатысудан бас тарту құқығы.

7) Плагиат - жазбаша жұмыста бөтен мәтінді немесе авторлық құқықтың өзге де объектісін (нақты тәжірибені, эксперименттік деректерді, алынған нәтижелерді, дайын статистиканы, бөтен кестелерді, диаграммаларды, қағаз немесе электрондық түрде жарияланған немесе басқа көздерден алынған суреттерді) толық сілтемесіз (яғни автордың аты-жөнін және дереккөзін көрсетпей) пайдалану қарыз алу) немесе сілтемелермен, бірақ қарыз алудың көлемі мен сипаты артық болып табылады және орындалған жұмыстың тәуелсіздігіне күмән келтіреді. Дәйексөздердің соңындағы сілтеме нөмірлерінің пайдаланылған әдебиеттер тізіміндегі дереккөз нөміріне сәйкес келмеуі де плагиат болып саналады.

8) Есептен шығару - өз жұмыстарын орындау кезінде басқа адамдардың мәтіндері мен жұмыстарын тексеру осындай жаңғырту фактісін анықтайтындай етіп жаңғырту. Сонымен қатар, мәтінді өзінің бұрынғы жұмыстарынан алу есептен шығару болып саналады.

9) Өзін - өзі плагиат-автор жаңа еңбек жазу кезінде бұрын шығарылған өз мәтінінің бөліктерін толығымен немесе қайта пайдаланатын плагиат түрі.

10) Құпиялылық-зерттеушінің зерттеуге қатысушылар туралы дербес деректерді ол берілген мақсаттан басқа қандай да бір мақсатта пайдаланбау міндеттемесі. Дербес деректерді жинау, өңдеу және сақтау шарттары "Дербес деректер және оларды қорғау туралы" ҚР Заңына сәйкес қамтамасыз етіледі.

11) Әдеп комиссиясы-диссертациялардың және/немесе зерттеулердің зерттеулер жүргізудің Әдеп кодексінің қағидаттары мен стандарттарына сәйкестігі туралы шешім қабылдайтын және зерттеу этикасы мәселелері бойынша даулы жағдайларды қарайтын алқалы орган.

4. Жауапкершілік

4.1. AlmaU зерттеулерді адал жүргізуге ықпал ететін, оның ішінде ғылыми-техникалық ақпарат ресурстарына қолжетімділікті қамтамасыз ету және ғылыми-зерттеу қызметін ынталандыру жүйесінің жұмыс істеуі есебінен зерттеу қызметімен айналысу үшін қолайлы жағдайларды қалыптастыруға және қолдауға жауапты.

4.2. ПОҚ, қызметкерлер мен білім алушылар ғылыми-зерттеу қызметін жүзеге асыру кезінде ғылыми этика қағидаттары мен этикалық стандарттарды ұстануға міндетті.

4.3. Кодекстің қағидалары мен стандарттарын білмеу оларды сақтамағаны үшін жауапкершіліктен босатпайды.

4.4. AlmaU жұмыскерлеріне, оның ішінде қосымша жұмыс істеп жүрген жұмыскерлерге қатысты ішкі еңбек тәртібі қағидаларына және еңбек шартына сәйкес тәртіптік сипаттағы шаралар қолданылады.

4.5. Осы Кодекстің нормаларын бұзған AlmaU білім алушыларына қатысты осы Кодекстің ережелеріне және оқудан шығаруға дейінгі оқуға арналған шартқа сәйкес шаралар қолданылады. Докторлық немесе магистрлік диссертацияда

(магистрлік жобада) есептен шығару немесе плагиат фактісі анықталған жағдайда, оқудан шығарылғанға дейін дереу тәртіптік шаралар қабылданады.

5. Ғылыми этика принциптері

5.1. Шыншылдық пен адалдық

- Білімді барлық ғылыми салаларда жауапкершілікпен пайдалану, оларды теріс пайдаланбау.
- Ол әсер етуі мүмкін барлық адамдардың мүддесі үшін сапалы зерттеу жүргізу □
- Зерттеудің барлық кезеңдерінде адалдық пен әділеттілікті сақтау.

5.2. Есептен шығаруға және плагиатқа төзбеушілік. Зияткерлік меншікке құрмет

5.3. Ғылыми-зерттеу қызметіндегі құзыреттілік және кәсібилік

5.4. Қоғам, ғылыми және академиялық қоғамдастық алдындағы нәтижелер үшін жауапкершілік.

- Зерттеу нәтижелерін қоғам игілігі үшін теріс пайдалану, бұрмалау және манипуляциясыз қолдану.

5.5. Ғылыми нәтижелердің ашықтығы

- Зерттеу нәтижелерінің ашықтығы, зерттеудің барлық кезеңдерінде ақпараттандыру және ғылыми қоғамдастықпен жариялау және талқылау арқылы алынған нәтижелерді таратуға ұмтылу.

5.6. Ғылыми шығармашылық еркіндігі

- Сенім мен сөз бостандығы, сыни ойлау дәстүрі және зерттеу мәселелері мен нәтижелерін ашық талқылау атмосферасы.

5.7. Жауапты жоспарлау және зерттеу жүргізу

- Ғылыми қауымдастық сенімсіз деп таныған ғылыми зерттеулерді жоспарлау, орындау және бағалау процесінде әдістерді қолданбау.

5.8. Объективтілік

- Ғылыми зерттеулер мен деректерді интерпретациялау кезінде объективтілік пен бейтараптыққа ұмтылу.

5.9. Ғылыми этика саласындағы өзін-өзі жетілдіру

- Этикалық принциптерді үздіксіз жетілдіруге және дамытуға ұмтылу.

6. Этикалық стандарттар

6.1. Мүдделер қақтығысының болмауы

6.1.1. ПОҚ ғылыми-зерттеу жұмыстарын жүргізу кезінде қызметкерлер мен білім алушылар зерттеуге қатысушылардың мүддесі үшін әрекет етуі тиіс.

6.1.2. ПОҚ ғылыми-зерттеу жұмысын жоспарлау және жүргізу процесінде қызметкерлер мен білім алушылар жеке тұлғалар мен ұйымдар арасында мүдделер қақтығысының туындауы мүмкін мәселелерге тиісті назар аударуға тиіс.

6.1.3. Зерттеу өтінімдерінде, жарияланымдарда және жұртшылық алдында сөйлеген сөздерінде, сондай-ақ ПОҚ кез келген сараптамасын жүргізу кезінде қызметкерлер мен білім алушылар ғылыми нәтижелер мен сараптамалық бағалаулардың дұрыстығына әсер етуі мүмкін мүдделер қақтығысы туралы хабардар етуге міндетті.

6.1.4. ПОҚ мүдделер қақтығысы анықталған кезде қызметкерлер мен білім алушылар мүдделер қақтығысын басқару және жою немесе азайту бойынша шаралар қабылдауы тиіс.

6.1.5. ПОҚ, қызметкерлер мен білім алушылар тәуелсіз сарапшы, зерттеу тобының мүшесі не ғылыми-зерттеу жұмысының рецензенті ретінде тартылған жағдайларда мүдделер қақтығысы туралы хабардар етуге тиіс.

6.2. Зерттеудің тәуекелдері мен пайдасы (тиімділігі) туралы хабардар ету

6.2.1. ПОҚ ғылыми-зерттеу жұмыстарын жоспарлау және жүргізу процесінде қызметкерлер мен білім алушылар зерттеуге қатысушыларға зиян келтірудің ықтимал тәуекелдерін анықтап, оларды жою немесе азайту жөнінде қажетті шараларды қабылдауы тиіс.

6.2.2. ПОҚ, қызметкерлер мен білім алушылар зерттеуді бастамас бұрын зерттеуге қатысушыларды олар, қоғам және қоршаған орта үшін ықтимал тәуекелдердің бар-жоғы туралы хабардар етуі тиіс.

6.2.3. ПОҚ ғылыми-зерттеу жұмыстарын жүргізу барысында қызметкерлер мен білім алушылар зерттеудің қатысушылардың эмоционалдық жағдайы мен денсаулығына теріс әсерін болдырмауы тиіс.

6.2.4. ПОҚ, қызметкерлер мен білім алушылар зерттеуге қатысушыларға зерттеуге қатысудың әлеуетті артықшылықтары мен пайдасы туралы хабарлауға тиіс.

6.3. Ақпараттандырылған келісім

6.3.1. ПОҚ зерттеу жүргізер алдында қызметкерлер мен білім алушылар зерттеуге қатысушыдан ақпараттандырылған келісім алуы тиіс.

6.3.2. Егер ғылыми-зерттеу жұмысы тартуға ресми келісуді талап ететін зерттеуге бөгде қатысушыларды қозғаған жағдайда ПОҚ, қызметкерлер мен білім алушылар тиісті адамнан, органнан не ұйымнан рұқсат алуға тиіс.

6.3.3. Зерттеудің әлеуетті қатысушылары оған қатысуға келісімін алғанға дейін ғылыми-зерттеу жұмысы туралы толық хабардар болуы тиіс. Мұндай келісім құжатталған және зерттеуші мен зерттеуге қатысушы арасындағы екі жақты келісім ретінде қызмет етеді, бұл зерттеу басталғанға дейін басталатын және бүкіл зерттеу арқылы жалғасатын зерттеуші мен қатысушы арасындағы байланыс процесінің бастапқы нүктесі болып табылады.

6.3.4. Ақпараттандырылған келісім еркін нысанда жасалады. ПОҚ, қызметкерлер мен білім алушылар ақпараттандырылған келісім мәтінін әзірлеуге жауапты болады. Ақпараттандырылған келісім зерттеудің әлеуетті қатысушысына түсінікті тілде жасалуы тиіс. Ол келесі ақпаратты қамтуы тиіс, бірақ олармен шектелмеуі керек:

- a. зерттеу мақсаттары;
- b. зерттеуге қатысушыларды іріктеу рәсімі;
- c. зерттеудің қысқаша сипаттамасы;
- d. зерттеуге ерікті қатысу туралы хабарлама;
- e. зерттеудің кез келген кезеңінде зерттеуге қатысудан бас тарту мүмкіндігі туралы хабарлама;
- f. зерттеуге қатысушы үшін ықтимал қауіптер мен қолайсыздықтардың сипаттамасы;
- g. зерттеудің қоғамға және жеке адамға күтілетін пайдасын сипаттау;
- h. зерттеуге қатысушылардан алынған деректер мен ақпараттың құпиялылығы мен сақталуын қамтамасыз ету сипаттамасы;
- i. зерттеуге қатысу үшін ақы төлеу шарттары (бар болса);
- j. зерттеу сұрақтары бойынша байланысуға болатын байланыс тұлғасы.

6.4. Дәлелді бас тарту

6.4.1. AlmaU ғылыми шығармашылық еркіндігін шектемейді және ПОҚ, қызметкерлер мен білім алушыларды зерттеу жүргізуге мәжбүрлемейді.

6.4.2. AlmaU, ПОҚ, қызметкерлер мен білім алушылар олардың жүргізілуі денсаулыққа зиян келтіретін, заңнама нормаларын, Университет саясатын, осы Кодексті бұзатын және/немесе зерттеушіге, қоғамға және/немесе қоршаған ортаға теріс әсер ететін жағдайларда зерттеулерден бас тартуы тиіс.

6.5. Тиісті зерттеу әдістерін қолдану

6.5.1. ПОҚ, қызметкерлер мен білім алушылар тиісті әдістерді қолдануға, өз қорытындыларына алынған деректерді сыни талдауға негізделуге және жүргізілген ғылыми-зерттеу жұмысының нәтижелерін баяндау мен түсіндіруде толықтығы мен объективтілігін қамтамасыз етуге міндетті.

6.5.2. ПОҚ, қызметкерлер мен білім алушылар ғылыми-зерттеу жұмыстарын жүргізуді реттейтін нормативтік құжаттар мен стандарттардан хабардар болуға және оларды қатаң сақтауға міндетті.

6.6. Құпиялылықты қамтамасыз ету және деректерге қол жеткізу

6.6.1. ПОҚ-ның ғылыми-зерттеу жұмысын жоспарлау және жүргізу процесінде қызметкерлер мен білім алушылар пайдаланылатын деректер мен ақпараттың сақталуы мен құпиялылығын қамтамасыз ету жөнінде қажетті шаралар қабылдауы тиіс.

6.6.2. Зерттеудің әлеуетті қатысушыларының дербес деректерімен жұмыс істеу кезінде ПОҚ, қызметкерлер мен білім алушылар дербес деректерді қорғау, сақтау және пайдалану саласындағы нормативтік-құқықтық актілерді ұстануға тиіс.

6.6.3. ПОҚ ғылыми-зерттеу жұмысы шеңберінде зерттеуге қатысушылардың дербес деректерін жинау және өңдеу кезінде қызметкерлер мен білім алушылар оларды иесіздендіруге тиіс.

6.6.4. Зерттеуге қатысушылардан алынған ақпарат алынған ақпараттандырылған келісімге сәйкес құпия болып табылады.

6.6.5. Зерттеу тобының мүшелерін және серіктес ұйымдарды қоса алғанда, үшінші тұлғаларға зерттеуге қатысушылардың құпия ақпаратына қол жеткізу кезінде сақталғаны үшін жауапкершілік бірлесіп жүзеге асырылады.

6.6.6. ПОҚ, қызметкерлер мен білім алушылар кез келген ықтимал ақпарат тасығыштарда құпия ақпараттың сақталуын және қорғалуын қамтамасыз етудің, сондай-ақ оларды барлық байланыс арналары арқылы берудің қолданылатын әдістері үшін дербес жауапты болады.

6.6.7. ПОҚ, қызметкерлер мен білім алушылар келесі жағдайларда деректердің құпиялылығын сақтамауы мүмкін:

а. жалпыға қолжетімді дербес деректерді пайдалану: өмірбаяндық анықтамалықтар, телефон, мекенжай кітапшалары, жалпыға қолжетімді электрондық ақпараттық ресурстар, бұқаралық ақпарат құралдары. Субъектінің келісімімен қол жеткізу еркін болып табылатын құпиялылықты сақтау талаптары Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес қолданылмайтын дербес деректер немесе мәліметтер жалпыға қолжетімді дербес деректер болып табылады;

б. зерттеуге қатысушының өзі туралы ақпаратты ашуға келісімін беру;

с. зерттеуге қатысушы құпиялылық кепілдігі мен ақпараттандырылған келісімді қажет етпейтін қоғамдық іс-шара барысында немесе қоғамдық орында мәліметтер алынды.

6.7. Зерттеудің осал қатысушыларымен жұмыс істеу кезінде қауіпсіздікті қамтамасыз ету

6.7.1. ПОҚ, қызметкерлер мен білім алушылар ғылыми-зерттеу жұмысының әдіснамасына байланысты зерттеуге қатысушылардың әртүрлі санаттарымен (аз қамтылған, мүмкіндігі шектеулі азаматтар және т.б.) өзара іс-қимыл жасай алады.

6.7.2. ПОҚ, қызметкерлер мен білім алушылар зерттеуге қатысушылардың белгілі бір санаттары үшін ғылыми-зерттеу жобасына қатысудың қауіпсіз әдістерін ойластыруы тиіс. Зерттеуге қатысушылардың мүдделерін басшылыққа алу қажет.

6.7.3. ПОҚ, қызметкерлер мен білім алушылар зерттеудің осал қатысушыларын (не олардың заңды өкілдерін) ғылыми-зерттеу жұмысын жүргізу нәтижесінде туындауы мүмкін тәуекелдер туралы хабардар етуге тиіс. Зерттеу барысында туындайтын қатысушыға кез келген күтпеген зиян олардың не заңды өкілдерінің назарына дереу жеткізілуі тиіс.

6.7.4. ПОҚ, қызметкерлер мен білім алушылар зерттеуге қатысушылардың белгілі бір санаттарына елеулі әсер ететін кез келген қызмет үшін моральдық жауаптылықта болады.

6.8. Зерттеу нәтижелерін жариялау және тарату

6.8.1. Осы Кодекстің қағидаттарын басшылыққа ала отырып, ғылыми жарияланымдардың авторлары түпнұсқа мен шынайы материалдарды ұсынуға міндеттенеді.

6.8.2. Авторлар қолжазбада плагиаттың жоқтығына және басқа авторлардың (дереккөздердің) шығармаларына сілтемелердің дұрыс ресімделгеніне кепілдік береді.

6.8.3. Осы Кодекс мақаладағы жұмысқа елеулі үлес қосатын әрбір зерттеушінің авторлығын мойындауға және жарияланған материалдар үшін жауапкершілікті барлық бірлескен авторлар арасында бөлуге шақырады. Сонымен қатар, авторлардың тізбесіне мәжбүрлеу немесе қысым жасау бойынша аға және кіші әріптестерді енгізуге жол берілмейді.

6.8.4. ПОҚ, қызметкерлер мен білім алушылар барлық жарияланымдарға, ғылыми-зерттеу жобаларын қаржыландыруға өтінімдерге, ҒЗЖ туралы есептерге және зерттеу нәтижелері көрсетілген басқа да материалдарға қатысуға жауапкершілікпен қарауға міндетті.

6.8.5. Жарияланым авторлары міндетті түрде AlmaU-мен аффилиация болғанын көрсетеді және журналды таңдауға толық жауап береді.

6.8.6. Авторлар ғылыми басылымдар негізінен зерттеушінің де, AlmaU-ның да беделін қалыптастыратынын түсінеді және жыртқыш журналдар мен баспаларда жариялаудан аулақ бола отырып, сапалы журналдарда жариялауға тырысады. AlmaU сапалы журналдар деп Web of Science, Scopus, RINC беделді дерекқорларымен индекстелетін, жоғары ғылыми метрикалық көрсеткіштері бар ВАК, КОКCNBO және т.б. ұсынған және Бил тізіміне немесе басқа да қара тізімдерге енгізілген дерекқорлардан шығарылған журналдардың тізіміне кірмейтін қолданыстағы рецензияланған журналдар деп санайды.

6.8.7. Авторлар ғылыми басылымдарда қолжазбаның жариялануын жазу және/немесе сүйемелдеу қызметтерін ұсынатын делдалдық компаниялардың қызметтерін пайдаланбауға тиіс.

6.8.8. Кез-келген түрдегі Плагиат (ресімделмеген дәйексөздер, парафразалар немесе басқалардың зерттеу нәтижелеріне құқықтар беру) немесе плагиатқа қарсы жүйені айналып өтуге тырысу этикаға жат және қолайсыз әрекеттер болып табылады. Жарияланым мен ғылыми-зерттеу жұмысының авторлары зерттеу нәтижелері үшін ортақ жауапкершілікке ие.

6.9. Зерттеушілердің сыртқы стейкхолдерлермен ынтымақтастығы және (немесе) коллаборациясы

6.9.1. ПОҚ ғылыми жобаларын іске асыру кезінде қызметкерлер мен білім алушылар сыртқы стейкхолдерлермен бірлесіп жұмыс істеу кезінде кәсібилік пен жауапкершіліктің жоғары деңгейін ұстануға, осы Кодекстің қағидалары мен

стандарттарын сақтауға міндеттенеді, олар, оның ішінде, отандық және шетелдік басқа ұйымдардың әріптестерімен өзара іс-әрекеттерде қолданады.

6.9.2. ПОҚ, қызметкерлер мен білім алушылар әріптестерінің және AlmaU кәсіби беделіне нұқсан келтіретін іс-әрекеттер жасамауға тиіс. ПОҚ-ның, қызметкерлер мен білім алушылардың этикалық емес немесе кәсіби емес іс-әрекеттерінің бұлтартпас дәлелдері болған кезде Этикалық комиссия ашық әділ пікірталаста оларға тиісті баға беруге тиіс.

6.9.3. ПОҚ білім алушылардың ғылыми-зерттеу жобаларына, ғылыми іс-шараларға қатысу шеңберінде басқа жоғары оқу орындарының және/немесе ғылыми-зерттеу институттарының зерттеушілерімен және студенттерімен ынтымақтастығына кедергі келтірмеуге тиіс.

6.9.4. ОПҚ мен қызметкерлер бейтараптық, объективтілік және құпиялылық сақталған жағдайда сарапшы, рецензент ретінде әрекет ете алады.

6.9.5. ПОҚ мен қызметкерлер зерттеу ұжымдарына қатыспауы және/немесе жұмыстарға шолу жасамауы және/немесе олар маман болып табылмайтын және жеткілікті құзыреті жоқ ғылыми салалардың сарапшысы ретінде әрекет етпеуі керек.

6.10. ПОҚ, қызметкерлер мен білім алушылардың ғылыми және қоғамдық іс-шараларда сөйлеген сөздері

6.10.1. ПОҚ, қызметкерлер мен білім алушылар ғылыми нәтижелерді сынау және талқылау және/немесе пікірталасқа қатысу кезінде әділдік, объективтілік, кәсіпқойлық қағидаттарын қатаң ұстануға және тәуелсіздікті сақтауға тиіс.

6.10.2. Алынған нәтижелердің қолданылуы мен маңыздылығы туралы жария пікірталастарда сөз сөйлей отырып, ПОҚ, қызметкерлер мен білім алушылар өз қорытындыларында өздерінің танылған кәсіби құзыреттілігі саласының шекарасын бұзбауға тиіс және өздерінің кәсіби пайымдауларын жеке және біржақты пікірлерден нақты ажыратуға міндетті.

6.10.3. Фактілерді еркін тәртіппен немесе жеке мүдделер үшін түсіндіруге және сараптамалық қорытындылар жасау және ұсыну кезінде мәжбүрлеуге жол берілмейді.

6.11. Жануарлар мен адамдарға эксперименттерді реттеу

6.11.1. ПОҚ, қызметкерлер мен білім алушылар жеке адамға, жануарларға, қоғамға, экономикаға немесе табиғатқа дәлелденбеген жаңа ғылыми білімді пайдаланудан туындауы мүмкін ықтимал қауіп үшін жауапкершілікті сезінуге тиіс.

6.11.2. AlmaU, ПОҚ және қызметкерлер зерттеудің кейбір түрлерінде адамдар мен жануарларға тәжірибе жүргізу қажеттілігін түсінеді. Бұл ретте мұндай зерттеулер заңнаманың, осы Кодекстің нормаларына қатаң сәйкестікте, зерттеуге барлық қатысушылар тарапынан толық ақпараттандырылған келісім, тәжірибе жүргізуге барлық рұқсат беру құжаттары және кез келген кезеңде сыналудың зерттеуден шығу құқығы болған кезде жүргізілуге тиіс.

6.11.3. AlmaU-да ПОҚ, қызметкерлер мен білім алушылар тарапынан біліктілік пен құзыреттіліктің тиісті деңгейі болмаған кезде жануарлар мен адамдарға тәжірибе жүргізуге жол берілмейді.

6.11.4. ПОҚ, қызметкерлер мен білім алушылар жануарларға және зерттеудің басқа да объектілеріне тиісті сақтықпен және құрметпен қарауға міндеттенеді. Жануарларға ғылыми зерттеулер тек басқа балама болмаған жағдайда ғана жүргізілуі керек.

6.11.5. AlmaU және (немесе) ПОҚ, қызметкерлер мен білім алушылар эксперимент үшін қажетті жағдайлар жасауы тиіс.

6.12. Зерттеудің қоршаған ортаға теріс әсерін болдырмау

6.12.1. ПОҚ, қызметкерлер мен білім алушылар ғылыми-зерттеу жұмысының қоршаған ортаға теріс әсерін болдырмау бойынша барлық қажетті шараларды қабылдауы тиіс.

6.12.2. Ғылыми-зерттеу жұмысы қоршаған ортаға зиян келтірмейтіндей жүргізілуі тиіс. Егер мұндай жағымсыз әсерді болдырмау мүмкін болмаса, ол болуы керек минимумға дейін төмендетілді және зерттеу аяқталғаннан кейін табиғи орта зерттеушінің араласу жағдайына дейін қалпына келтірілді.

6.13. Зерттеушілердің психикалық әл-ауқаты

6.13.1. ПОҚ, қызметкерлер мен білім алушылар зерттеу нәтижелері үшін қоғам алдындағы жауапкершілікті сезінуге тиіс. Зерттеуді бастамас бұрын ПОҚ, қызметкерлер мен білім алушылар қанағаттанарлық эмоционалды жағдайда болуы керек.

6.13.2. ПОҚ зерттеуіне қатысушылармен жұмыс істеу кезінде қызметкерлер мен білім алушылар ғылыми әдіснаманы ұстануға және әртүрлі арандатушылықтарға берілмеуге тиіс. Эмоционалды жағдайдың жоғарылауы жағдайында ғылыми жетекшіге және/немесе этикалық комиссияға ескерту арқылы зерттеуді тоқтату керек.

6.14. Әріптестер тарапынан гендерлік, нәсілдік, әлеуметтік және басқа да белгілер мен буллинг бойынша кемсітушілікке жол бермеу

6.14.1. ПОҚ-ның ғылыми-зерттеу қызметінде қызметкерлер мен білім алушылар өз қызметінде теңдік қағидатын ұстануға және нәсіліне, жынысына, әлеуметтік мәртебесіне, саяси және діни көзқарастарына және өзге де мән-жайларына байланысты әріптестеріне қатысты кемсітушілікке жол бермеуге тиіс.

6.14.2. Мақсаты немесе нәтижесі адамның қадір-қасиетін қорлау немесе қорқыту, қудалау, дұшпандық, кемсіту немесе балағаттау арқылы белгіленген атмосфераны құру болып табылатын мінез-құлық осы Кодексті бұзады.

6.14.3. ПОҚ, қызметкерлер мен білім алушылардың ғылыми-зерттеу жұмысы саясатсыздандырылуы, яғни объективті және саяси ойлар мен факторларға тәуелсіз болуы тиіс.

6.15. Зерттеу құжаттамасы және есеп беру

6.15.1. ПОҚ, қызметкерлер мен білім алушылар басқа зерттеушілердің өз жұмыстарын верификациялау және жаңғырту мүмкіндігін қамтамасыз ету үшін ғылыми-зерттеу жұмысының барлық кезеңдерінде нақты және нақты құжаттаманы жүргізуі тиіс.

6.15.2. ПОҚ, қызметкерлер мен білім алушылардың аяқталған ғылыми-зерттеу жұмыстары зерттеу негізінде білім алушылардың сабақтастығы мен оқуын қамтамасыз ету үшін AlmaU-дың игілігі болуға тиіс.

6.15.3. Жоба жетекшілері мен орындаушылар есепті және қаржылық құжаттаманы тексеру бөлігінде тексеруші органдар алдындағы жауапкершілікті түсінеді.

6.16. Ғылыми зерттеулер мен басылымдарда ЖИ қолдану

6.16.1. Пайдалану кезінде және оған сілтеме жасау міндетті болып табылады.

6.16.2. ЖИ-ді эмпирикалық деректерді статистикалық өңдеу құралы немесе үлкен деректер массиві ретінде пайдалануға рұқсат етіледі.

6.16.3. Мәтін, кескін немесе графика элементтерін жасау үшін ЖИ қосымшасын пайдалану және ЖИ қосымшасының қалай қолданылғаны анық болу үшін деректерді жинау немесе талдау туралы айту керек.

7. Зерттеуді этикалық бағалау және дауларды шешу

7.1. Ғылыми-зерттеу жобасын, докторанттардың диссертацияларын немесе өзге де ғылыми жұмысты этикалық бағалау үшін Этикалық комиссия жұмыс істейді.

7.2. Комиссия құрамына ПОҚ және AlmaU қызметкерлері шақырылуы мүмкін.

7.3. Комиссия ПОҚ, қызметкерлер мен докторанттардың зерттеудің немесе диссертацияның осы Кодекске сәйкес этикалық стандарттарға сәйкестігіне жіберген өтінішін қарайды (1-қосымша).

7.4. Зерттеуді немесе докторанттың диссертациясын қарау қорытындылары бойынша Этикалық комиссия зерттеу объектілерінің, оның ішінде жабайы табиғат пен тіршілік ету ортасы объектілерінің құқықтарын, қауіпсіздігі мен әл-ауқатын қорғауды қоса алғанда, ғылыми зерттеулердің нәтижелерін жоспарлау, бағалау, іріктеу, жүргізу және тарату процесіне қатысты жұмыстың этикалық стандарттарға сәйкестігі және бұзушылықтардың болмауы туралы шешім шығарады (2-қосымша).

7.5. ПОҚ мен қызметкерлердің ғылыми-зерттеу жұмыстарын не өзге де ғылыми жұмыстарын қарау кезінде Этикалық комиссия келесі өлшемдер бойынша осы Кодекске сәйкес ғылыми этика қағидаттары мен этикалық стандарттарға сәйкестігін қарайды:

а. зерттеу жобасы этикалық нормаларға толық сәйкес келеді және қазіргі түрінде жүзеге асырылуы мүмкін;

б. зерттеу жобасы тұтастай алғанда этикалық нормаларға сәйкес келеді және этикалық тұрғыдан маңызды емес бірқатар түзетулер мен өзгерістер енгізілгеннен кейін жүзеге асырылуы мүмкін;

с. зерттеу жобасы этикалық нормаларға толық сәйкес келмейді. Айтылған ескертулер мен ұсынымдарды ескере отырып, пысықталғаннан кейін, сондай-ақ Комиссия қайта қарағаннан кейін іске асырылуы мүмкін;

д. зерттеу жобасы этикалық нормаларға сәйкес келмейді және оны жүзеге асыруға рұқсат етілмейді.

7.6. ПОҚ, қызметкерлер мен білім алушылар Әдеп комиссиясының шешіміне апелляция беруге құқылы.

7.7. ПОҚ, қызметкерлер мен білім алушылар әріптестердің орынсыз мінез-құлық жағдайларын, соның ішінде деректерді ойдан шығару мен бұрмалауды, плагиатты және зерттеулердің дұрыстығына нұқсан келтіретін, немқұрайлылық, авторлардың негізсіз жасалған тізімі, қарама-қайшы деректерді жасыру немесе жаңылыстыратын ғылыми әдістерді немесе күмән тудыратын өзге де әрекеттерді пайдалану сияқты жауапсыз әрекеттер туралы хабарлауға міндетті.

7.8. Ғылыми этика қағидаттары мен этикалық стандарттарды бұзғаны үшін ресми шағым немесе келіспеушілік ерікті дәлелді кері қайтарып алу құқығымен Ақпараттық-ресурстық басқармаға жазбаша нысанда берілуі тиіс. Анонимді мәлімдемелер немесе айыптаулар Этикалық комиссияның қарауына қабылданбауы керек. ПОҚ, қызметкерлер мен білім алушылар ұсынылатын мәліметтердің толықтығы мен дұрыстығына жауапты болады.

7.9. Жеке даулы жағдайларды шешу үшін осы Кодексті тікелей қолдану мүмкін болмаған кезде Этикалық комиссия AlmaU ішкі құжаттарын немесе кәсіби тәжірибеге негізделген өз пікірін басшылыққа ала алады.

7.10. Этикалық комиссия зерттеулерді бейтарап қарауға, мұқият негізделген бағалауға жауап береді, әділдік, объективтілік, кәсіпқойлық қағидаттарын қатаң ұстануға және тәуелсіздікті сақтауға, өзінің кәсіби пайымдауларын жеке және біржақты пікірлерден нақты бөлуге міндеттенеді.

7.11. Барлық даулы мәселелер өзара түсіністікпен және расталған фактілерді қолдану арқылы шешілуі тиіс.

1 қосымша
Әдеп комиссиясына
өтініш нысаны

«Алматы Менеджмент Университеті»
ББМ
Зерттеулерді бағалау жөніндегі Әдеп
комиссиясының Төрағасына

Мектебінің докторантынан

Т.А.Ә. (толығымен)

Байланыс:

(ұялы.тел., электронды поштасы)

Өтініш

Зерттеулерді бағалау жөніндегі Әдеп комиссиясының отырысында
диссертациялық зерттеу материалдарын қарауды және тиісті қорытынды
жасауды сұраймын.

Диссертация

тақырыбы:

Диссертация: _____ мамандығы бойынша
орындалды (мамандықтың шифрын немесе кадрларды даярлау бағытын
көрсету).

Диссертация авторы

Т.А.Ә.

Қолы, күні

Жобаның сипаттамасы

1. Диссертация / зерттеу атауы				
2. Мақсаты және қысқаша түсіндірме				
3. Жоба жетекшісі (Т.А.Ө., академиялық лауазымы)				
4. Жоба жетекшісімен байланыс (e-mail, телефоны)				
5. Диссертация/зерттеу жүргізілетін бөлім / мектеп				
6. Зерттеуді іске асыру мерзімі / докторантурада оқу мерзімі				
7. Зерттеуді қаржыландыру көздері (тек F3Ж-ға қолданылады)				
8. Зерттеу нәтижелері сілтемелермен жарияланған журналдар немесе ғылыми басылымдар				
9. Зерттеу әдістемесінің қысқаша сипаттамасы. Жобада қолданылатын деректерді жинау әдістері	А. Зертханалық жағдайда эксперимент Б. Далада жүргізілген тәжірибе В. Терең/құрылымсыз / жартылай құрылымды сұхбат Г. Жаппай сауалнама / тестілеу (жеке сұхбат түрінде немесе өзі толтыру) Д. Фокус-топ Е. Бақылау Ж. Басқа (көрсетіңіз) Өтінімге ақпараттандырылған келісім нысанын қоса алғанда, деректерді жинау кезінде пайдаланылған құралдар жинағын (эксперимент немесе бақылау хаттамасы, сауалнама, гайд сұхбат немесе фокус-топтар және т. б.) қоса беруге болады			
Зерттеу жоспарына сәйкес ИӘ, ЖОҚ немесе ҚОЛДАНЫЛМАЙТЫН тармақты белгілеп, зерттеу жүргізуге қатысты сұрақтарға жауап беріңіз:				
1. Зерттеуге қатысушылар зерттеудің мақсаты мен олардың зерттеуге қатысу дәрежесі туралы хабардар ма? <i>Егер "жоқ" опциясы таңдалса, төменде түсініктеме беріңіз:</i>	<table border="1"> <tr> <td>ИӘ</td> <td>ЖОҚ</td> <td>-</td> </tr> </table>	ИӘ	ЖОҚ	-
ИӘ	ЖОҚ	-		
2. Зерттеуге қатысушыларға олардың қатысуы ерікті екендігі туралы хабарланды ма? <i>Егер "жоқ" опциясы таңдалса, төмендегі жолға түсініктеме беріңіз:</i>	<table border="1"> <tr> <td>ИӘ</td> <td>ЖОҚ</td> <td>-</td> </tr> </table>	ИӘ	ЖОҚ	-
ИӘ	ЖОҚ	-		
3. Зерттеуге қатысушылардан ақпараттандырылған келісім алынды ма?	<table border="1"> <tr> <td>ИӘ</td> <td>ЖОҚ</td> <td>-</td> </tr> </table>	ИӘ	ЖОҚ	-
ИӘ	ЖОҚ	-		

Егер "жоқ" нұсқасы таңдалса, төмендегі жолға түсініктеме беріңіз:			
4. Егер зерттеу қатысушылардың мінез-құлқын аудио немесе бейнежазбамен қамтамасыз етсе, олардың жазуға келісімі сұралды ма? Егер "жоқ" нұсқасы таңдалса, төмендегі жолға түсініктеме беріңіз:	ИӘ	ЖОҚ	Қ/М
5. Зерттеуге қатысушылар кез келген себеппен оның басталуына дейін және зерттеу барысында қатысудан бас тарту мүмкіндігі туралы хабардар болды ма? Егер "жоқ" нұсқасы таңдалса, төменде түсініктеме беріңіз:	ИӘ	ЖОҚ	-
6. Сауалнама/тестілеу жағдайында респонденттерге жауап беруде қиындықтар туындауы немесе егер олар жауап бергісі келмесе, сұрақты жіберіп алу мүмкіндігі қарастырылған ба? Егер "жоқ" нұсқасы таңдалса, төменде түсініктеме беріңіз:	ИӘ	ЖОҚ	Қ/М
7. Зерттеу барысында респонденттер туралы жеке ақпарат жиналды ма? Егер "иә" нұсқасы таңдалса, қандай ақпаратты жинау жоспарланғанын сипаттаңыз:	ИӘ	ЖОҚ	Қ/М
8. Зерттеу нәтижелері жарияланған жағдайда белгілі бір деректердің кімге қатысты екенін анықтауға мүмкіндік болмайтындай алынған дербес деректердің құпиялылығы қамтамасыз етілді ме? Егер "иә" жауабы таңдалса, алынған деректердің құпиялылығы қалай қамтамасыз етілетінін сипаттаңыз. Егер "жоқ" нұсқасы таңдалса, төмендегі жолға түсініктеме беріңіз:	ИӘ	ЖОҚ	Қ/М
9. Эксперимент жүргізілген жағдайда алдын-ала дайындалған қатысушылар кез-келгеніне қатысты ма? Егер "иә" нұсқасы таңдалса, төменде түсініктеме беріңіз:	ИӘ	ЖОҚ	Қ/М

**«Алматы Менеджмент Университеті» ББМ»
зерттеулерді бағалау жөніндегі Әдеп комиссияның қорытындысы**

1	Докторанттың, зерттеушінің Т. А. Ә.	
2	Докторантура, магистратура мамандығы (білім беру бағдарламасы). - лауазымы	
3	Докторантурада оқу кезеңі	
4	Диссертация тақырыбы, бекітілген күні	
5	Ғылыми консультанттар туралы деректер – Т. А. Ә. (бар болса), лауазымы мен жұмыс орны, ғылыми дәрежесі, азаматтығы	
6	Зерттеу нысандары	
7	Ғылыми зерттеулерді жоспарлау, бағалау, іріктеу және жүргізу процесіндегі бұзушылықтар	
8	Ғылыми зерттеулердің нәтижелерін тарату үдерісіндегі бұзушылықтар	
9	Зерттеу объектілерінің құқықтарын, қауіпсіздігі мен әл-ауқатын қорғау қалай жүргізілді (тірі табиғат объектілері мен тіршілік ету ортасы болған жағдайда)?	

"Алматы Менеджмент Университеті" ББМ-нің зерттеулерді бағалау жөніндегі Әдеп комиссиясының хаттамасы №____, "____" _____ 202_ жыл.

Комиссия төрағасы

_____ (қолы)

_____ (аты-жөні)

Комиссия хатшысы

_____ (қолы)

_____ (аты-жөні)